

פרשת מקץ - СЛЕДУЯ СНАМ

СНЫ, ВИДЕНИЯ И РЕАЛЬНОСТЬ

Иосеф причастен к толкованию шести снов: двух собственных, по одному сну – начальника виночерпиев и начальника пекарей, и двух снов фараона (Паро). Все шесть снов Иосеф разгадывает верно – факт, значение которого не очевидно, а потому требует анализа.

Сама природа **הסתר פנים** в этом мире означает, что вещи в нем не являются тем, чем кажутся¹. Логика в чистом виде, **כח החכמה**, здесь недостаточно, потому что логика сама по себе не всегда может проникнуть за поверхность видимого. Здесь необходимо еще и воображение, **כח המדמה**, чтобы в соединении с (и под контролем) **כח החכמה**² постичь более глубокие уровни реальности³.

Однако тут имеются известные проблемы. Мозг человека, как известно, состоит из двух полушарий. Одно, как объясняет рав Цадок, представляет собой сторону мудрости, другое – сторону воображения. Доминирует всегда какое-то одно, и тогда другое оказывается подчиненным⁴. Поэтому, когда у человека доминирует сторона мудрости, она увлекает за собой воображение, то есть мелькающие, преходящие мысли, которые автоматически, без углубления в предмет, бродят на поверхности мозга, также оказываются вовлечены в служение Всевышнему⁵. Именно таков случай со снами Иосефа⁶. Иосеф упорно следует своим снам, стремясь к их осуществлению. И, кажется, все происходит в соответствии с его видением. Он приходит к власти, братья и отец кланяются ему, его подход к служению Всевышнему кажется успешным.

Мечтателей обычно считают людьми несобранными, откликающимися на любой пустяк, не отличающимися мужеством. Но это – тип ложного мечтателя. Иосеф, образец праведника, полностью контролирует все свои побуждения⁷. Толкование снов и следование им как-то не слишком вяжется с

¹ דעת תבונות: ומה שעתה בעבור רוב הסתר הפנים נפסדו הדיעות ונתקלקלו כל המעשים, ומה נמשך גם כן בבריות עצמם הקלקול והפסדות

² מחשבות חרוץ של רב צדוק הכהן (דף 10 ס' ג סוף קטע המתחיל ודבר): דיש ב חדרים במוח: באחד הוא כח החכמה ובב' כח המדמה וכשה קם זה נופל. וכשמוח החכמה גובר אז הוא מושך כח המדמה עמו להיות גם כל דמיונותיו ר"ל ההרהורים שעולים מעצמם במוח בלא העמקת המחשבה (ש) גם הם יהיו רק לד' לבדו

³ ומסביר רב צדוק שם שאדם מלשון אדמה לעליון (וכן בשל"ה הקודש) שזה שורש הכח ללכת בדרכיו אף על פי שהוא אינו נראה ומוחש וכו' ורק על ידי כח הדמיון בשעבוד לכח החכמה אפשר להשיג אותו עד שהאדם בעצמו נקרא על שם הזה. אבל מאידך זה ג"כ שורש של כל המחשבות של תוהו והבלים ודמיונות שבאדם לדמות עצמו שיהיה באיזה מעלה וענין שהוא למעלה ממנו ושאינו ראוי לה כל אחד כפי השגתו

⁴ רב צדוק הכהן, מחשבות חרוץ, אות ג: דיש שני חדרים במוח באחד הוא כח החכמה ובשני כח המדמה וכשה קם זה נופל

⁵ רב צדוק הכהן, שם: וכשמוח החכמה גובר אז הוא מושך כח המדמה עמו להיות גם כל דמיונותיו רצה לומר ההרהורים שעולים מעצמם במוח בלא העמקת המחשבה בחכמה גם הם יהיו רק לה' לבדו

⁶ רב צדוק הכהן, מחשבות חרוץ, - אות ג: וכענין חלומות יוסף הצדיק

⁷ רב צדוק הכהן, תקנת השבין – ו: דידוע דהוא נקרא יוסף הצדיק דזהו מדתו ונאמר ועמך כולם צדיקים שזהו מדת כל ישראל... נראה דקלקול הברית היפך יוסף שבוזה עיקר נסיון קלקול הברית שהוא לאכפייא ... [ו]עיקר תולדותיו [של יעקוב] יוסף לומר דזרעו כולם צדיקים

מחזקתם את עצמם ואת אמונתם, ואת אמונתם ואת אמונתם. Но занятия снами – всего лишь средство, которое нужно было Иосефу, чтобы подняться на следующий уровень. Это просто приближение к тому, что, как надеялся Яаков, Иосеф реализует¹.

Тем не менее сны, мечты и видения – вещи небезопасные. Разве первые мужчина и женщина не были трагическими жертвами слов «והייתם כאלקים» – «и будете, как Б-г»?² Внутренняя пустота, самообман и иллюзии коренятся в желании человека быть чем-то выше, чем то, что он есть. Стремление вверх вообще-то – великая вещь, но здесь нельзя перестараться, не то это становится опасным³. Именно потому, что Первый человек был настолько свят, он оказался способен на такое катастрофическое прегрешение⁴.

Братья Иосефа считали его בעל החלומות – то есть думали, что желание встать над ними приводило его к причудливым фантазиям днем и к аналогичным снам ночью⁵. В действительности это было не так, ибо Иосеф являлся продолжением качества отца – мидат эмет⁶. Но в каком-то смысле братья были правы, потому что מלכות Иосефа был временным, а постоянный מלכות принадлежал ליהוה⁷. От Иосефа произойдет Машиах, но только Машиах бен-Иосеф. Его сменит Машиах бен-Давид, истинный Машиах. Иосеф прав и еще раз прав, но его правота касается поверхности вещей, его сны не касаются более глубокого уровня. То, что верно на каком-то одном уровне, является фикцией на уровне более глубоком, в более глубоком мире. То, что верно на сегодняшний день, окажется фантазией, мечтой, сном в эпоху Машиаха – היינו כהלמים⁸.

ספר היצירה говорит, что Иосеф связан с месяцем адар⁹ (а Иеуда – с месяцем нисан). Буква адара – это ק, буква нисана – ה. ק указывает на кдуша –

¹ רש"י על בראשית פרק לו פסוק יא: שמר את הדבר - היה ממתין ומצפה מתי יבא וכן (ישעיה כו) שומר אמונים וכן (איוב יד) לא תשמור על חטאתי לא תמתין:

² רב צדוק הכהן, מחשבות חרוץ, אות א: וחטא אדם הראשון היה במחשבה כמו שמובא בתיקוני זוהר שם ושם, וזהו הדמיון שהכניס בו הנחש במה שאמר (בראשית ג', ה') והייתם כאלקים וגו'

³ רב צדוק הכהן, שם: כי זהו שורש של כל המחשבות של תוהו והבלים ודמיונות שבאדם לדמות עצמו שיהיה באיזה מעלה וענין שהוא למעלה ממנו ושאינו ראוי לה כל אחד כפי השגתו

⁴ רב צדוק הכהן, שם: ואדם הראשון שהיה בתכלית השלימות על דרך (תהלים פ"ב, ו') אני אמרתי אלקים אתם וגו' הכניס בו דמיון שיהיה ממש כן:

⁵ רב צדוק הכהן, שם: מחשבות חרוץ, - אות ג: שאמרו לו אחיו המלך וגו' וקראוהו בעל החלומות, היינו שחשבו שמצד חשקו להשתרר עליהם הוא הולך בדמיונות כאלו כל היום עד שגם בלילה יחלום לו מזה מהרהורי דיומא

⁶ רב צדוק הכהן, מחשבות חרוץ, - אות ג: אבל הוא היה זיו איקונין שלו דומה לשל אביו שהוא מדת אמת ליעקב על ידי שהיה שקוע בתורה דכתיב בה אמת על כן גם כל דמיונותיו היו אמת ולא כוזבים כלל ונתקיים בפועל כן, ואף על פי שמכל מקום היה זה עדיין דמיון

⁷ וגם מחשבת השבטים לא היה שקר כי יש באמת גם כן מדריגות וזה אף על פי שלא היה דמיון כוזב גמור שהרי נתקיים מכל מקום לא היה אמת גמור גם כן שיהיה קיים לעד כמדת שפת אמת אשר תכון לעד, שהרי מלכות יוסף היה רק לשעה ובעולם הזה לבד, אבל מלכות הקיימת לעד הוא רק לדוד המלך ע"ה מזרעא דיהודה ומשפטי התורה הם אמת אבל מכל מקום יש אמת לאמיתו כמו שאמרו פרק קמא דסנהדרין (ז'). לאפוקי דין מרומה שנראה משפט אמת כפי התורה על פי הטענות אבל אינו לאמיתו:

⁸ תהלים, קכו

⁹ רב צדוק הכהן, מחשבות חרוץ שם ס' ד: דחודש אדר שמזלו דגים הוא נגד יוסף דברכתו וידגו לרוב וגם הוא לפעמים ב' וכן שבט יוסף פעמים נחשב לב' שבטים, וכמו דבחדשים העיקר הב' כן בשבטים אפרים העיקר ע"ש עוד

она имитирует ך в Имени Всевышнего. Употребляемая в качестве замены, буква ך – не более чем подражание букве, которая должна стоять здесь по-настоящему, она не более чем ך с хвостиком¹. (Подобно тому, как Пурим, события которого произошли в адаре, не был геула во всей полноте. Он предшествует нисану, Песаху, который был полным избавлением.) Иосеф, обладая всеобъемлющим контролем, получив огромной силой власти, должен точно пройти по тонкой грани между правдой и воображением, по линии, которая покажет, является ли он действительно святым или имитацией святости.

Проблема провидцев заключается в том, что они – люди больших страстей, и Иосеф не составлял исключения. В отличие от Яакова, который уже изжил сильные чувственные побуждения, Иосефа страсти влекут во всех направлениях, включая объятия жены Потифара². В конце концов он, однако, подчинил их своей воле и обрел полную власть над собой. Это – характеристика цадика³, и потому Иосефа называют Иосеф-а-цадик⁴.

Действительно, Иосеф обладает такой властью над собой, что начинает властвовать и над всем вокруг. В те времена египтяне совершенно погрязли в разврате – אשר בשר חמורים בשרם.⁵ Именно тогда, когда Иосеф проявил свою силу в этом отношении, сопротивляясь жене Потифара, он был поставлен правителем⁶.

Существует еще одна причина, почему Иосеф встает во главе самой могучей цивилизации на земле. Бехор Шор пишет, что любая нация, которая господствовала над евреями, становилась богатой и могущественной, так что евреи не должны были страдать от чувства униженности, что ими правят убогие, жалкие народы. В результате не только на дом Потифара нисходит благословение благодаря Иосефу⁷, но и Паро, благодаря правлению Иосефа,

¹ רב צדוק הכהן, מחשבות חרוץ שם ס' ד: וק' הוא הקופא דאזיל בתר בני נשא להתדמות לו בכל דבר, כי האדם נברא בצלמינו כדמותינו אבל רק דרך דמיון כקוף

² לט"א: ויהי כהיום הזה ויבא הביתה לעשות מלאכתו וגו'
רש"י: רב ושמואל חד אמר מלאכתו ממש וחד אמר לעשות צרכיו עמה וגו'

³ רב צדוק הכהן, פרי צדיק (לחנוכה - אות ב בבראשית עמ' 139): ומדת הגבורה דקדושה הוא להיות גבור הכובש את יצרו. ויוסף ... היה ... גבור הכובש יצרו ובוה נתייחד יותר מכל השבטים דעל כן נקרא בשם צדיק. וזה החילוק בין צדיק לטהור דטהור הוא שהלב טהור לגמרי על ידי שממולא באהבת דקדושה. וצדיק הוא שכובשו בגבורתו שמתגבר כנגדו והוא מרכבה למדת צדיק והוא בקדושה בכור שור הדר לו וגו', בהם עמים ינגח והוא נגד קליפת עשו שהוא שור נגח וזה רשעים ביד צדיקים.
(יש לציין שלפי התני"א, הגדרה זו של צדיק הוא נקרא של בינוני בתני"א ומה שפה נקרא טהור נקרא צדיק על ידי התני"א)

⁴Еще более, чем Яаков, который полностью покорил свой йецеер-а-ра.

⁵מהר"ל, גבורות השם, פ"א: ולא היה בעולם מקום שהיו שטופי זמה כמו ארץ מצרי... כי מצרים נקראים חמור כדכתיב (יחזקאל כ"ג) אשר בשר חמורים בשרם והיו שטופי זמה, כדכתיב בפרשת עריות (ויקרא י"ח) כמעשה ארץ מצרים אשר ישבתם בה לא תעשו

⁶מהר"ל, גבורות השם, פ"א: ויוסף היה קדוש ונבדל מן העריות כאשר תראה ממעשה פוטיפר ... [ולכן] יוסף מלך אלא על ידי מעשה של אשת פוטיפר ראוי היה שיהיה יוסף מלך מושל על מצרים

⁷ לט (ב) ויהי ה' את יוסף ויהי איש מצליח ויהי בבית אדניו המצרי: (ג) וירא אדניו כי ה' אתו וכל אשר הוא עשה ה' מצליח בידו: (ד) וימצא יוסף חן בעיניו וישרת אתו ויפקדוהו על ביתו וכל יש לו נתן בידו: (ה) ויהי מאז הפקיד אתו

становится самым могущественным и богатым из царей, и по той же причине это происходило в более поздние времена и с вавилонянами и римлянами¹.

Но Иосеф должен был к этому подготовиться. Поэтому, когда он еще находится в тюрьме, сюда же брошены начальник виночерпиев и начальник пекарей, чтобы у Иосефа появилась возможность изучить особенности дворцовой жизни².

Спустя два года после роковой просьбы Иосефа к начальнику виночерпиев напомнить о нем Паро видит свои сны³. Сны фараона должны были стать противоядием от неприятностей с братьями, к которым привели Иосефа его собственные сны⁴. Старания начальника виночерпиев из лучших побуждений обрисовать Иосефа как простого раба-чужеземца⁵ теперь только вредят делу. Потому что, как объясняет себе Паро, если то, что рассказывает начальник виночерпиев, – правда, то мастерство Иосефа в толковании снов должно иметь Б-жественный источник⁶.

Иосеф поспешно выпущен из тюрьмы. В мгновение ока он переходит из мрака к свету – וירצהו מן הבור – тип избавления, говорят мудрецы, характерный для искупления праведников, как это было, когда еврейский народ выходил из Египта⁷. И снова окружение подчиняется Иосефу, и он, только что безнадежно лишенный свободы, становится властелином Египта.

בביתו ועל כל אשר יש לו ויברך ה' את בית המצרי בגלל יוסף ויהי ברכת ה' בכל אשר יש לו בבית ובשדה: (ו) ויעזב כל אשר לו ביד יוסף ולא ידע אתו מאומה כי אם הלחם אשר הוא אוכל ויהי יוסף יפה תאר ויפה מראה:

¹ בכור שור ריש הפרשה (מא א): דרך רחמנותו של הקב"ה שכל אומה שהוא מוסר עמו ישראל להם, מגביהם למעלה, כדי שלא יאמרו "ביד אומה שפלה מסר את בניו". ולפיכך נעשה פרעה גדול כמו שפירשתי. וגם יוסף אצר לו אוצרות גדולות עד שלקט כל הכסף הנמצא בארץ מצרים ובארץ כנען, וגם בהמתם וקניינם ואדמתם וגופם לו לעבדים. וכן מצינו בנבוכדנצר כשהגלה את ישראל כבש אל כל העולם כדכתיב "והיה הגוי והממלכה אשר ... לא יתן את צוארו בעול מלך בבל וגו'" (ירמיהו כו ח) וכן מצינו ברומים שהחריבו את בית שני, שיצא טבען בכל העולם כולו, כמו שנאמר "ותאכל כל ארעא ותדושינה ותדקינה". (דניאל ז כג).

² משך חכמה סוף פרשת וישב מ יג: נראה דמן השמים היה שיהיה ימים עם שר המשקים והאופים ללמוד טכסיסי מלכות וכל חללה של רשות אשר ראוי לשליט לידע ולכן חלמו רק ג' ימים קודם שאתם שאם חלמו קודם אז היה שר האופים קצף עליו ולא היה מלמדו מסתרי המלוכה ומנהגיה ושר המשקים ושר האופים המה היו שרי המדינה של כל המשקים והאופים במדינה עליהם ועל המכס מהם ודו"ק.
וריש פרשת מקץ ד"ה במדרש

³ חז"ל המובא ברש"י, ר' בחיי, כלי יקר, ואחרים. וז"ל הרבינו בחיי מא א: ויהי מקץ שנתים ימים ופרעה חלם והנה עמד על היאור, מקץ שנתים ימים - לסוף שנתים שפתר יוסף חלום שר המשקים והאופים היה החלום הזה של פרעה. ודרשו רז"ל כי עכבו בבית האסורים שתי שנים אחרי זאת היה בעונש והזכרתני והוצאתני.

⁴ דעת זקנים מבעלי התוספות מא א: יוסף הוכה ע"י חלום שחלם על אחיו ונתרפא על ידי חלום פרעה

⁵ רש"י מא יב: נער עברי עבד - ארורים הרשעים שאין טובתם שלמה מזכירו בלשון בזיון: נער - שוטה ואין ראוי לגדולה: עברי - אפילו לשוננו אינו מכיר: עבד - וכתוב בנמוסי מצרים שאין עבד מולך ולא לובש בגדי שרים. (ס"א שירים וכן גרס רא"ם):

⁶ העמק דבר מא יב: נער עברי עבד. מוסיף פלא בכל פרט שהוא נער ולא למד חכמות. ועברי א"כ לא בא בכח הכישוף. ועבד ג"כ לא ניתן לבתי חכמה. וא"כ הוא ענין אלהי כמו שידוע ה' להם שמשפחת העברים המה למעלה מטבע שאר ב"א. (וע' להלן מ"ג כ"ג). ולא יפלא מהם דברים נשגבים מהליכות העולם וא"כ אי קץ וגבול לדבר:

⁷ רבינו בחיי מא יד: וירצהו מן הבור - דרשו רז"ל מתוך צרה רוחה מתוך אפלה אורה מתוך נבולן של צדיקים נשיאות, שנאמר (משלי ל) אם נבלת בהתנשא, שכן מצינו בחנניה מישראל ועזריה שנתרוממו מתוך נבולן, שנאמר (דניאל ג) כפתו בסרבליהון פטישיהון וכרבלתהון ולבושיהון ורמיו לגוא אתון נורא יקידתא. וכתוב באדין מלכא הצלח לשדרך מישך ועבד נגו. דניאל הושלך לבור אריות ונצל ונתרומם, שנאמר (דניאל ו) ודניאל דנא הצלח במלכות

Теперь к имени Иосефа как подарок добавляется буква из Имени Всевышнего – יהוסיף и ангел Гавриэль обучает его семидесяти языкам, знание которых было обязательно для египетского правителя¹.

Фараону приснился сон – так что Иосеф может быть выпущен из заключения и вознесен к малхуту². Сама Шехина призывает его к исполнению его миссии!³

Мудрецы видят в происходящем типичную ситуацию праведника, где переживаемые им страдания и мрак служат основой последующего избавления. Нечто подобное произошло с Мишаэлем, Хананьей и Азарьей, с Даниэлем, когда он был брошен в яму ко львам, и с Мордехаем, когда он возложил на себя рубище и пепел⁴. Избавление приходит от Б-га в мгновение ока!⁵

В качестве царя Египта Паро предстояло стать инструментом, способствующим осуществлению центральных исторических событий, которые должны были произойти. Поэтому сны сняты ему именно сейчас – пришло время Иосефу выйти из тюрьмы и стать правителем Египта⁶. И поэтому ни разу

דריוש. מרדכי כתיב ביה (אסתר ד) וילבש שק ואפר, ונתרומם שנאמר (אסתר ח) ומרדכי יצא מלפני המלך בלבוש מלכות וגו', אף כאן ביוסף ויריצהו מן הבור ויגלח ויחלף שמלותיו, וכתיב (קהלת ד) כי מבית האסורים יצא למלך. וכן דרשו רז"ל בפסוק (שמות א) ועלה מן הארץ מתוך ירידה עליה: אמנם בספורנו שישועה פתאומית קוראת אצל כל אדם ולא דווקא רק אצל צדיקים וז"ל: (יד) ויריצהו מן הבור. כדרך כל תשועת ה' שנעשית כמו רגע כאמרו כי קרובה ישועתי לבא וכאמרו לו עמי שומע לי וכך היה ענין מצרים כאמרו כי גורשו ממצרים כאמרם ז"ל שלא הספיק בצקן של אבותינו להחמיץ וכו'. וכן אמר לעשות לעתיד כאמרו ופתאום יבא אל היכלו האדון וכו': ויחלף שמלותיו. כי אין לבא אל שער המלך בלבוש שק:

¹ ספרי: כשבא פרעה להמליך יוסף במצרים בדקו אם יודע 70 לשונות. בא גבריאל ולמדן ע' לשונות. מיד פתחו מלאכי השרת ואמרו ברוך אתה ד' חונן הדעת. בראשית רבה נשא פ' יד: בא גבריאל הוסיף לו אות אחד על שמו משמו של הקב"ה ולמדו 70 לשון שנאמר עדות ביהוסף שמו וגו' שאלמלא כן לא היו המצרים מקבלים את יוסף לשלוט עליהם.

² לב אליהו, אור גדליהו

³ זוהר, עמ' תלד: וישלח פרעה ויקרא את יוסף ויריצהו מן הבור וגו'. הא דכתיב וישלח פרעה ויקרא את יוסף לקרא ליוסף מב"ל. אלא לפי שהשכינה קרא ליוסף כתיב הכא ויקרא את יוסף וכתיב התם ויקרא את משה.

⁴ רבינו בחיי מא יד: ויריצהו מן הבור - דרשו רז"ל מתוך צרה רוחה מתוך אפלה אורה מתוך נבולן של צדיקים נשיאות, שנאמר (משלי ל) אם נבלת בהתנשא, שכן מצינו בחנניה מישאל ועזריה שנתרוממו מתוך נבולן, שנאמר (דניאל ג) כפתו בסרבליהון פטישיהון וכרבליהון ולבושיהון ורמיו לגוא אתון נורא יקידתא. וכתיב באדין מלכא הצלח לשדרך מישך ועבד נגו. דניאל הושלך לבור אריות ונצל ונתרומם, שנאמר (דניאל ו) ודניאל דנא הצלח במלכות דריוש. מרדכי כתיב ביה (אסתר ד) וילבש שק ואפר, ונתרומם שנאמר (אסתר ח) ומרדכי יצא מלפני המלך בלבוש מלכות וגו', אף כאן ביוסף ויריצהו מן הבור ויגלח ויחלף שמלותיו, וכתיב (קהלת ד) כי מבית הסורים יצא למלך. וכן דרשו רז"ל בפסוק (שמות א) ועלה מן הארץ מתוך ירידה עליה:

⁵ ספורנו מא יד: ויריצהו מן הבור. כדרך כל תשועת ה' שנעשית כמו רגע כאמרו כי קרובה ישועתי לבא וכאמרו לו עמי שומע לי וכך היה ענין מצרים כאמרו כי גורשו ממצרים כאמרם ז"ל שלא הספיק בצקן של אבותינו להחמיץ וכו'. וכן אמר לעשות לעתיד כאמרו ופתאום יבא אל היכלו האדון וכו':

⁶ רבינו בחיי מא א: ובמדרש מקץ שנתים ימים זהו שאמר הכתוב (איוב כח) קץ שם לחשך ולכל תכלית הוא חוקר אבן אפל וצלמות, כל דבר ודבר שיצא מפי הקב"ה בקצבה הוא יוצא אפילו הגשמים בקצבה הם יורדין, שהוא קוצב לבריות בראש השנה וכשישראל זוכים יורדין על הצמחים ועל האילנות וכשהם חוטאים הם יורדים על המדברות ועל הימים, זהו שאמר הכתוב קץ שם לחשך, קץ נתן ליציאת מצרים שנאמר (שמות יב) ויהי מקץ שלשים שנה וארבע מאות שנה וגו', קץ נתן ליוסף לצאת מבית האסורים שנאמר ויהי מקץ שנתים ימים אור גדליהו, עמ' סה: כענין הזה מצינו בגאולת מצרים דכתיב "ויזעקו ותעל שועתם אל האלוקים וידע אלוקים", שפשוט כוונת הקרא הוא כי על ידי מה שזעקו על ידי זה ותעל אל האלוקים, אבל הרה"ק מאיזביצא זצ"ל מפרש כי על ידי ה"וידע אלוקים", על ידי מה שנתן לבו עליהם, על ידי זה בא התעוררות מלמעלה לבני ישראל, ואז "ויזעקו ותעל שועתם", וכן הוא בכל הגאולות וגו'....

больше глава не называет Паро царем – המלך פרעה (за исключением одного случая в честь Иосефа). У него теперь нет власти даже над самим собой – он всего лишь глина в руках Всевышнего, орудие для реализации планов Небес¹.

Паро остро осознает это. Ему снится, что он – самозванное божество – ходит по воде, но, пересказывая сон, он – скромности ради – вносит в него изменение и говорит, что стоял у воды (как если бы это было не существенно для толкования сна²).

Сны буквально потрясли Паро³.

Иосефу приходится истолковать сны, несмотря на сознательно внесенные Паро изменения – как указанное выше, так и другие, с помощью которых он хочет проверить, действительно ли Иосеф – настоящий толкователь. Иосеф не только справляется с этими помехами, но, осмысляя некоторые изменения, выясняет истинную направленность снов⁴. Он не только видит период изобилия и период голода, но понимает из самих снов, что часть урожая изобильных лет следует отложить на время голода⁵. Хотя сны всегда содержат

¹ רבינו בחיי מא א: ופרעה חולם - ראוי שיאמר ופרעה מלך מצרים, אבל מפני שהיה החלום הזה בענין היאור והוא היה תחלת מפלתו, גם יש בו רמז למה שעתידי שילקה במים, על כן לא הזכיר בו הכתוב מלכות כי אם השם לבדו. ומפני זה תמצא שיוכיר בכל הפרשה שם פרעה תמיד, ולא תמצא שם כלל מלך מצרים רק בהיות המעלה ליוסף שהזכיר בו הכתוב מלכות לכבוד יוסף, הוא שכתוב (בראשית מא) ויוסף בן שלשים שנה בעמדו לפני פרעה מלך מצרים, כי אז הזכיר בו השם והמלכות לבאר כי מעלת יוסף היא סבת מלכותו, כי כל הארץ היתה אובדת לולא עצתו בחכמת פתרונו: (וכדומה כתוב בצרור המור)

² ספורנו מא א: ויהי מקץ... ופרעה חלם - בהיותו חולם ענייני רעיוניו חלם ג"כ שהיה עומד על שפת היאור כאמרם רז"ל כשם שאי אפשר לבר בלא תבן כך אי אפשר לחלום בלא דברים בטלים:

³ רש"י מא ח: ותפעם רוחו: ... מקשקשת בתוכו כפעמון
רבינו בחיי מא א: אבל יתכן לפרש כי לפי שזה ספור התורה גלתה לנו התורה בזה מחשבתו הרעה, כי היה חלומו מענין מחשבתו שהיה עושה עצמו אלה והיה נילוס יאורו, ומפני זה הזכיר על היאור, ראה בחלומו כי היה שליט על היאור ומושל עליו כענין שכתוב (יהזקאל כט) לי יארי ואני עשיתיני. ופרעה בספורו שנה הענין ואמר על שפת היאור, כי היה נבהל בענין החלום והוא שכתוב ותפעם רוחו, ונתבייש לתת גדולה לעצמו שיאמר על היאור ואמר על שפת היאור:
ובכל יקר, גישה אחרת לדבר, שלפרעה הנילוס היה הלאוה, וז"ל (מא א): והנה עמד על היאור. ופרעה אמר על שפת היאור, בחלומו ראה שבע פרות אחרות עולות אחריהן מן היאור, ופרעה לא הזכיר מן היאור, ... ואומר אני ליישב כולם, בהצעה אחת לקוחה מדברי המפרשים, שפרעה היה מחזיק את היאור לאלוה, וע"כ לא רצה לומר הנני עומד על היאור כי רצה לחלוק כבוד לאלוהו, ובזה יתורצו כל השנויים הנזכרים, כי מטעם זה לא רצה לומר שהפרות הרעות עלו מן היאור, כי לא רצה לייחס שום דבר רע לאלוהו בחשבו כי הוא מושל על הטובות לבד וממנו לא יצא דבר רע

⁴ בית הלוי מא ג: והנה שבע פרות אחרות עולות אחריהן דלות ורעות תואר מאד ורקות בשר. הנה תואר דלות לא נזכר בחלום כלל ורק פרעה הוסיף כן מדעתו לבחון את יוסף אם יודע הוא או לא וע"כ כשהחזיר יוסף לפרעה ואמר לו ושבע פרות הרקות והרעת לא הזכיר לו דלות יען כי לא ראה זאת בחלום ומזה הבין פרעה כי רוח אלהים דובר ביוסף. אמנם יוסף ידע כי גם זה שרצה פרעה להטעותו הוא גם כן מן השמים כדי שמוזה יבין הפתרון. דכל החרטומים פתרו אותו על שבע מדינות כי כן דרך החלום שלא יהיה מפורש רק יבא בדרך חידה ומשל וע"כ פתרו לו על שבע מדינות. ויוסף פתר לו דהחלום מראה על ענייני תבואה, והבין זה מדאמר לו דלות ולשון דל בלה"ק הוא על ענייני תבואה, וכמ"ש במס' ב"מ (נ"ט) לא נקראו ישראל דלים אלא על עסקי תבואה שנאמר (ספטים ו) וידל ישראל מאד. והגם כי דבר בלשון מצרי מ"מ בודאי אמר בלשון התורה בלשון כהוראת דל בלה"ק. ומזה יבין כל אדם כמה צריך לשום בטחונו בה' עד כי גם אם יראה שחבירו רוצה לעשות לו רעה יבין כי גם זאת מה' הוא והוא רק לטובתו:

⁵ רמב"ן מא ד: ותאכלנה הפרות על דעתי הוא סימן שיאכלו שני הרעב את שנות השבע, ומזה למד יוסף לאמר לפרעה ויקבצו את כל אוכל השנים הטובות, והיה האוכל לפקדון לארץ לשבע שני הרעב, כי ראה שהפרות והשבילים הטובות תבואנה אל קרב הרעות ואיננה עצה, כי הליועץ למלך נתנוהו, רק בפתרון החלום אמר כן ונשכח כל השבע, ולא יודע השבע, פתרון ולא נודע כי באו אל קרבנה ומראיהו רע, כי ראה שלא היו באכילתן בריאות וטובות, רק היו להן למחיה, אילו לא אכלו אותן היו מתות בכחשיהן ולא כדברי רש"י שאמר ונשכח כל השבע, הוא פתרון הבליעה:

посторонние детали¹, он дает точную и четкую интерпретацию обоих снов, которые сам Паро уже воспринимает как один сон.

Для Иосефа это истолкование имело огромное значение: он мог теперь покончить с бедами и жить, чтобы в один прекрасный день осуществить свои собственные сны. Всякая попытка внести в это мероприятие элементы кирува ставит его успех под угрозу. И тем не менее он делает именно это, не упуская возможность дать Паро представление о Б-ге и Провидении. Он начинает и заканчивает разговор утверждением, что только Всевышний может «подсказать» объяснение снов² и что прежняя вера Паро в случайность происходящих в мире событий глубоко ошибочна³. Иосеф передает информацию Свыше: «Ты скрываешь от меня, что тебе снилось, будто ты, как бог, стоишь на воде⁴. А я теперь сообщаю тебе, что в моей власти все твои продовольственные запасы, сама возможность для тебя остаться в живых». Впоследствии первый из десяти ударов, которые испытает Паро, будет нанесен Всевышним посредством той же реки, и окончательное падение придет к Паро также через воду – через воды Красного моря⁵. (Интересно, что обновление мира также всегда происходит с помощью воды: первые воды, потоп, миквэ и т.д.)

По иронии судьбы, сон Паро, ставший сигналом к освобождению Иосефа, сигнализирует также о начале изгнания еврейского народа. Именно поэтому наша недельная глава начинается словом ויהי, что всегда означает наступление каких-то негативных событий⁶. Потому что, пока Иосеф осуществлял свои сны, Всевышний начал поворачивать колесо истории!

¹ דרך ד' ה ג א: והנה בהיות האדם ישן, כחותיו נחות והרגשותיו שקטות והשכלתו גם כן נחה ושוקטת, ורק הדמיון לבדו יפעל וילך וידמה ויצויר ענינים כפי מה שיודמן לו משארית מה שנצטייר בו בעת היקיצה, ומה שיגיע אליו מן האדים והעשנים העולים אל המות, אם מן הליחות הטבעיות, ואם מן המאכלים, וזה ענין החלומות אשר לכל בני האדם. ואמנם חקק הבורא ית' עוד, שהנפש העליונה שזכרנו תנתק קצת באותו הזמן ... ישוטטו כמה שהונח להם, ויהיה להם עסק וענין עם הרוחניים, ... וכבר אפשר שהענין שהשיגה יהיה אמיתי או כוזב, כפי האמצעי שעל ידו השיגתהו, וזה הענין עצמו ימשך עד הדמיון ויצטייר בדרכיו, לפעמים בבלבול גדול ובתערובת רב, מן הציורים הנפסדים הנמשכים מן האדים, ולפעמים ביותר בירור. וכבר תגיע לאדם הודעה וגילוי און על ידי אמצעי הזה, ממה שעתידי לבא עליו.

² רבינו בחיי, מא טז: ומפני שהיה יוסף יודע אמונתו הרעה הזאת קפץ בתחלת דברו להזכיר לו שם אלקים ואמר בלעדי אלקים, כלומר אין חכמת הפתרון מכחי כי אם מכח אלקים ... ומזה הזכיר בכאן אלקים יענה ... ועל הכוונה הזאת יזכיר יוסף שם אלקים תמיד בכל דבריו, אמר את אשר האלקים עושה הגיד לפרעה. ואמר עוד אשר האלקים עושה הראה את פרעה. ואחר כך אמר כי נכון הדבר מעם האלקים וממהר האלקים לעשותו.

³ רבינו בחיי שם: פרעה ועמו רשעים מאמינים הקדמות כופרים בידיעה ובהשגחה ובחדוש, והיתה דעתם בכל המעשים הנעשים בשפלים שכולם מסורים למקרים ותחת ממשלת כוכבי לכת המנהיגים את העולם ... והענין הזה היה מופת לפרעה מאתו יתברך בענין ההשגחה להודיע כי הוא יתברך המשגיח בעולם היסודות והנותן בו שובע ורעב, והוא השליט המושל על שבעה כוכבי לכת ובידו להגבירם ולהחלישם על פי השכר והעונש.

⁴ רבינו בחיי, שם: והוצרך להודיע לו זאת לפי שהיה עושה עצמו אלוה והיה אומר כי נילוס הנהר שלו כענין שכתוב (יחזקאל ט) לי יאיר ואני עשיתי.

⁵ רבינו בחיי, שם: ומה שהיה החלום מתוך היאור, יגיד מראשית אחרית לרמוז על מפלתו בתחילת עשר מכות שלקה היאור בדם, ועל אחריתו שעתידי ללקות ולהאבד במים אם לא יחזור בו מדרך האמונה הזאת,

⁶ אור החיים מא א: והיה מקץ טעם אומרו לשון צער (עיין מגילה י:) כי עתה יתחיל לסובב סיבת גלות מצרים

Теперь Иосеф – правитель Египта. Его братья приходят в Египет, чтобы купить зерно, но вместе с тем и для того, чтобы вернуть Иосефа¹. Они прилагают большие усилия, чтобы остаться неизвестными и незаметными. Иосеф прилагает еще большие усилия, чтобы обнаружить их и посадить под замок Шимона. Сон должен быть реализован, а для этого Иосеф должен сделать так, чтобы Биньямин, а затем и его отец пришли в Египет. Чтобы достичь этого, Иосеф привлекает к делу всю египетскую службу безопасности². Он готов временно прикрыть всю торговлю продовольствием в Египте³, чтобы задержать и напугать братьев своей осведомленностью и обвинениями⁴. Он велит сыну ударить сопротивляющегося аресту Шимона⁵ и заковывает его на глазах у братьев⁶, до такой степени он уверен, что его сны должны осуществиться со всей точностью⁷, сны, которые он считал жизненно важными для будущего всего еврейского народа. Он был убежден, что стоит на правильном пути, что когда члены его семьи подчинятся его руководству, это откроет перед ними тот тип духовности, который обеспечит их будущее как избранного народа⁸.

¹ מדרש רבה פרשה צא פסקה ו: וירדו אחי יוסף בני ישראל צריך המקרא לומר אלא בתחלה לא נהגו בו אחוה ומכורוהו ולסוף מתחרטין ואומרים אימתי נרד למצרים נחזיר את אחינו לאביו וכשאמר להם אביהם לירד למצרים נתנו כולם דעת אחת להחזירו

² מדרש רבה פרשה צא פסקה ו: אמר רבי יהודה בר סימון אף יוסף יודע היה שאחיו יורדין למצרים לשבר אוכל מה עשה הושיב שומרים על כל הפתחים ואמר להם ראו כל מי שנכנס לשבור אוכל כתבו שמו ושם אביו לערב הביאו פתקים ועשו כך כיון שבאו בני יעקב כל אחד ואחד נכנס בשער שלו וכתבו את שמותם לערב הביאו לו הפתקים זה קורא ראובן בן יעקב ואחד קורא שמעון בן יעקב ואחד לוי וכן השוערים כל אחד שלו

³ מדרש רבה פרשה צא פסקה ו: מיד אמר להם יוסף שתמו את האוצרות ופתחו אוצר אחד ונתן שמותם לבעל האוצר ואמר לו ראה כשיבואו האנשים אלו לידך תפוש אותם ושגר אותם לפני

⁴ מדרש רבה פרשה צא פסקה ו: עברו שלשת ימים ולא באו מיד נטל יוסף שבעים גבורים מבית המלך ושגר בשבילים לבקש אותם בשוק הלכו ומצאו אותם בשוק של זונות ומה טיבן בשוק של זונות אלא אמרו אחינו יוסף יפה תואר ויפה מראה שמה בקובא הוא ותפשו אותן והביאום לפני יוסף מיד ויתנכר אליהם וידבר אתם קשות מלמד שנעשה להם כנכרי נטל את הגביע והקיש בו א"ל אני רואה בגביע מרגלים אתם אמרו לו כנים אנחנו אלא כך ציונו אבינו אל תכנסו בשער אחד וכו' אמר להם בשוק של זונות מה טיבכם לא הייתם מתייראים מן העין לא כך צואת אביכם אמרו לו אבידה אבדה לנו והיינו מבקשין אותה שם אמר להם איזו אבידה אני רואה בגביע ששנים מכם החריבו כרך גדול של שכם ואח"כ מכרתם אחיכם לערביים מיד נזדעזעו

⁵ מדרש רבה פרשה צא פסקה ו: לקח את שמעון ואסר אותו לעיניהם מפני שהוא דחפו לבור ופירש אותו מלוי שלא יטלו עליו עצה אמר שמעון לאחיו כך עשיתם ליוסף כך אתם מבקשים לעשות לי אמרו לו מה נעשה ימותו אנשי בתינו ברעב אמר להם עשו מה שתמצאו עכשיו אראה מי יכניס אותי בבית האסורים באותה שעה שלח יוסף אצל פרעה ואמר לו שלח לי ע' גבורים מאצלתך שמצאתי ליסטים ואני מבקש ליתן עליהם כבלים באותה שעה שלח לו והיו מסתכלים אחי יוסף מה היה מבקש לעשות אמר יוסף לאותן גבורים הכניסו את זה בבית האסורין כיון שקרבו אצלו צווח בהם כיון ששמעו קולו נפלו על פניהם ונשתברו שיניהם שנאמר (איוב ד) שאגת אריה וקול שחל ושני כפירים נתעו והיה מנשה יושב לפני אביו אמר לו אביו קום אתה מיד עמד מנשה והכהו מכה אחת והכניסו בבית האסורים ונתן עליו כבלים ואמר להם זה יהיה חבוש עד שתביאו את אחיכם ויאמנו דבריכם מיד ויצו יוסף וימלאו את כליהם

⁶ בכור שור מג כד ד"ה יאסור אותו לעיניהם: כדי שיראו אותו ככול ואסור

⁷ רמב"ן מב ט: ועל כן לא רצה להגיד להם אני יוסף אחיכם, ולאמר מהרו ועלו אל אבי וישלח העגלות כאשר עשה עמהם בפעם השניה, כי היה אביו בא מיד בלא ספק ואחרי שנתקיים החלום הראשון הגיד להם לקיים החלום השני ולולא כן היה יוסף חוטא חטא גדול לצער את אביו ולהעמידו ימים רבים בשכול ואבל על שמעון ועליו, ואף אם היה רצונו לצער את אחיו קצת איך לא יחמול על שיבת אביו, אבל את הכל עשה יפה בעתו לקיים החלומות כי ידע שיתקיימו באמת:

⁸ זאת עשו וחי. את האלוקים אני ירא (בראשית מב יח)
רב צדוק הכהן, מחשבות חרוץ: ושם כתב: וזה שאמר העצה לאסור את שמעון, כי עיקר כח יוסף הי' בכבישת תאוה שהוא נגד שמעון ע"כ חשב העיקר להחליש כח שמעון במאסר זה שיהיה כפוף תחת ידו לימשך אחר כוחו ולהביא אליו את בנימין דא' בזהר שהוא היה המשלים דרגא דיוסף ובמקומו כשנתבאר.

Так что, когда его братья приходят в Египет за хлебом, он помнит не о том, что они с ним сделали. Он помнит, как утверждает Хумах, о своих снах:

מב ט: ויזכר יוסף את החלומות אשר חלם להם וגו'¹

Верховная власть Иосефа приносит Египту семь лет процветания – и не только материального. Его праведность так сильна, что она влияет на все продукты в Египте, внося искры святости в каждое зерно. Египтяне тоже пытаются оставлять зерно на хранение, но оно гниет. Это кдуш Иосефа сохраняет зерно. Он по-настоящему правит Египтом, и, пока он жив, не может быть и речи о порабощении евреев².

Недельная глава показывает, как Иосеф становится единственным, кто обеспечивает пищу сначала для египтян, а потом – для своей семьи:

מב ו: ויוסף הוא השליט על הארץ הוא המשביר לכל עם הארץ
ויבאו אחי יוסף וישתחו לו אפים ארצה

מז יב (ויגש): ויכלכל יוסף את אביו ואת אחיו ואת כל בית אביו לחם לפי הטף

Власть Иосефа над окружением проявляется также в воспитании, которое он дает своим детям. Двое его сыновей, выросшие в самой нечистой, в самой развращенной стране мира, становятся двумя святыми коленами³. «Быть единственным евреем в Египте, иметь в женах дочь слугителя идолопоклоннического культа, да еще иметь детей и воспитать их так, что и по сей день родители, благословляя своих детей, не знают желаний выше, чем чтобы Всевышний сделал их детей такими, как эти, это, безусловно, ...»⁴.

Так что если урок, который дает нам Иосеф, заключается в указании: «Следуйте своим снам», – его легко понять. Паро тоже видел сны и тоже следовал им, потому что, как объясняет рав Гирш⁵: «Во сне все значение сна

¹ רמב"ן מב ט: ויזכר יוסף את החלומות אשר חלם להם עליהם, וידע שנתקיימו שהרי השתחו לו, לשון רש"י ולפי דעתי שהדבר בהפך, כי יאמר הכתוב כי בראות יוסף את אחיו משתחוים לו זכר כל החלומות אשר חלם להם וידע שלא נתקיים אחד מהם בפעם הזאת, כי יודע בפתרוןם כי כל אחיו ישתחו לו בתחילה מן החלום הראשון, והנה אנחנו מאלמים אלומים, כי "אנחנו" ירמוז לכל אחיו אחד עשר, ופעם שנית ישתחו לו השמש והירח ואחד עשר כוכבים מן החלום השני, וכיון שלא ראה בנימן עמהם חשב זאת התחבולה שיעליל עליהם כדי שיביאו גם בנימן אחיו אליו לקיים החלום הראשון תחילה:

² שפת אמת ספר בראשית - פרשת מקץ - שנת [תרמ"ז]: בפסוק ויוסף הוא השליט על הארץ כו'. דכתיב אנכי עשיתי ארץ ואדם עלי' בראתי. שהכל תלוי באדם וכ"כ כל שנה תחת רגליו והוא רמוז למדת יוסף הצדיק שנק' כלכל דכתיב ויפתח יוסף כו' כל אשר בהם והוא הנקודה פנימיות שמח' כל חי ונק' כל. וע"ז כתיב וירא אלקים כל אשר עשה כו'. ונקודה זו שכוללת הכל הוא כח הצדיק שבזה פותח כל הסתרות ומוציא הארה הגנוזה בשם כמ"ש במ"א כי החושך יכסה ארץ כמ"ש ותבלענה הפרות כו'. נמצא בשני רעב עצמם יש בתוכם שני שובע וז"ש ויפתח כו' אשר בהם בשני רעב עצמם. וחלום זה ה' הכנה לגאולת מצרים לברר כי קודם הגלות ה' שבע גדול במצרים שזרע הקב"ה שם נצוצי קדושה ויוסף לקט הכל. וזה הרמז שמה שאצרו כולם נרקב בי השובע בגשמיות ה' טפל לפנימיות וגם אח"כ לא התחיל הגלות לשלוט עד שקם מלך חדש אשר לא ידע את יוסף כי כ"ז שהי' נודע כחו של יוסף ה' מפתח הגאולה פתוח:

³ מח ה (יחזי): ועתה שני בניך הנולדים לך בארץ מצרים עד באי אליך מצרימה לי הם אפרים ומנשה כראובן ושמעון יהיו לי

⁴ רמב"ן מב ט: ויזכר יוסף את החלומות אשר חלם להם עליהם, וידע שנתקיימו שהרי השתחו לו, לשון רש"י ולפי דעתי שהדבר בהפך, כי יאמר הכתוב כי בראות יוסף את אחיו משתחוים לו זכר כל החלומות אשר חלם להם וידע שלא נתקיים אחד מהם בפעם הזאת, כי יודע בפתרוןם כי כל אחיו ישתחו לו בתחילה מן החלום הראשון, והנה אנחנו מאלמים אלומים, כי "אנחנו" ירמוז לכל אחיו אחד עשר, ופעם שנית ישתחו לו השמש והירח ואחד עשר כוכבים מן החלום השני, וכיון שלא ראה בנימן עמהם חשב זאת התחבולה שיעליל עליהם כדי שיביאו גם בנימן אחיו אליו לקיים החלום הראשון תחילה:

⁵ רמב"ן מב ט: ויזכר יוסף את החלומות אשר חלם להם עליהם, וידע שנתקיימו שהרי השתחו לו, לשון רש"י ולפי דעתי שהדבר בהפך, כי יאמר הכתוב כי בראות יוסף את אחיו משתחוים לו זכר כל החלומות אשר חלם להם וידע שלא נתקיים אחד מהם בפעם הזאת, כי יודע בפתרוןם כי כל אחיו ישתחו לו בתחילה מן החלום הראשון, והנה אנחנו מאלמים אלומים, כי "אנחנו" ירמוז לכל אחיו אחד עשר, ופעם שנית ישתחו לו השמש והירח ואחד עשר כוכבים מן החלום השני, וכיון שלא ראה בנימן עמהם חשב זאת התחבולה שיעליל עליהם כדי שיביאו גם בנימן אחיו אליו לקיים החלום הראשון תחילה:

просто и понятно. Так говорит Б-г, прибегая к метафоре, и толкование Иосефа – образец и критерий для любой интерпретации. שרר – читать не вовнутрь, а вовне».

Человек назван אדם, говорит рав Цадок А-коэн, потому что ему необходим скачок воображения, чтобы уподобиться своему Создателю – אדם לעליון. Создателя он не может увидеть, потрогать или узнать так же непосредственно, как он знает окружающий его мир. Чтобы уподобиться, לדמות, мы должны использовать כח הדמיון, свою силу воображения. Мы должны сделать скачок к горизонту, за пределы нашего узкого опыта¹.

Для того, чтобы приблизиться к Ашему, особенно во времена тьмы, нам нужны «сновидения», мы должны иметь представление о вещах вне рамок нашего опыта. Но здесь нас подстерегает серьезная опасность², потому что материалы сна либо ложны³, либо содержат лишь крупицу אמת, и на этой основе мы можем возвести целое здание לזי⁴. В сне заключены замечательные возможности – с одной стороны, и опасность заблуждения и самообмана – с другой.

Кто может лучше предупредить нас об этих опасностях, чем Иосеф с его снами? Иосеф видит сны и упорно следует им, добиваясь видимого успеха. Кажется, все идет в соответствии с его снами. Он приходит к власти, братья и отец кланяются ему и его подход к служению Всевышнему кажется успешным.

Но Иосефу важно понять, куда это все идет. Иосеф, толкователь снов, находит необходимым еще и еще раз подчеркнуть, говоря с Паро:

מא טז: בלעדי אלוקים יענה את שלום פרעה⁵
מא כח: ... אשר האלוקים עשה הראה את פרעה⁶

Пока Паро, похоже, не усвоил сказанное:

מא לח: הנמצא כזה איש אשר רוח אלוקים בו
מא לט: אחרי הודיע אלוקים אותך את כל זאת⁷

¹ רב צדוק הכהן, מחשבות חרוץ מסביר שאדם מלשון אדמה לעליון (וכן בשל"ה הקודש) שזה שורש הכח ללכת בדרכיו אף על פי שהוא אינו נראה ומוחש וכו' ורק על ידי כח הדמיון בשעבוד לכח החכמה אפשר להשיג אותו עד שהאדם בעצמו נקרא על שם הזה. אבל מאידך זה ג"כ שורש של כל המחשבות של תוהו והבלים ודמיונות שבאדם לדמות עצמו שיהיה באיזה מעלה וענין שהוא למעלה ממנו ושאינו ראוי לה כל אחד כפי השגתו

² רב צדוק הכהן, מחשבות חרוץ ס' א: שורש של כל המחשבות של תוהו והבלים ודמיונות שבאדם לדמות עצמו שיהיה באיזה מעלה וענין שהוא למעלה ממנו ושאינו ראוי לה

³ רב צדוק הכהן, מחשבות חרוץ ס' ה: ושורש עמלק ... השתקעות בדמיונות

⁴ רב צדוק הכהן, מחשבות חרוץ ס' ד: כי האדם נברא בצלמנו כדמותינו אבל רק דרך דמיון כקוף, ומוזה נמשך כח הדמיון באדם שנתפשט לחיצונים עד שנבנה ממנו קומת האשת זנונים

⁵ מא טו) ויאמר פרעה אל יוסף חלום חלמתי ופתר אין אתו ואני שמעתי עלך לאמר תשמע חלום לפתר אתו: (טז) ויען יוסף את פרעה לאמר בלעדי אלקים יענה את שלום פרעה:

⁶ יוסף אומר: Я ничуть не лучший толкователь снов, чем твои хартумим. Есть очень существенная причина, почему я могу сказать тебе, что значат твои сны.

⁷ הגות בפרשיות התורה מקץ ב

Но не только толкование сна указывает на вмешательство Провидения. Сам факт, что такой сон имел место, тоже указывает на это. ויהי מקץ שנתים ימים – к концу срока, что Провидение отвело на пребывание Иосефа в тюрьме, Паро приснился сон. Это и есть настоящая причина, почему Паро послано сновидение, – надо извлечь Иосефа из заключения¹ и возвести его на пост, дающий огромную власть². Мидраш со всей ясностью показывает, что каждый шаг, предпринятый Иосефом на его пути от тюрьмы к трону, был продиктован его праведностью, его внутренним совершенством, проявившимся вовне³.

Иосеф должен соблюдать равновесие между битахоном и иштадлутом. Ошибается он только один раз, попросив начальника виночерпиев напомнить о нем царю. Но, зная его соображения, мы понимаем, какой это был критический момент для него. Иосеф торопит события, но не только для того, чтобы освободиться, но и для того, чтобы занять определенные позиции во дворце, что, как ему известно, должно стать частью реализации его снов. Только здесь он допускает ошибку, маленькое пятно на безупречном во всех других отношениях результате⁴.

Сила Иосефа заключалась в его способности сконцентрировать совокупные достижения авот и передать их шватим⁵. Без Иосефа это духовное наследие было бы утрачено. Когда братья предстают перед Иосефом в Египте, он говорит им: זאת עשו וחייו – передача духовного наследия вам должна идти через меня⁷. И он был прав¹. Яаков передал малхут Иосефу. Каждый из братьев

¹ אור גדליהו א: ויהי מקץ במדרש ... דבר אחר קץ שם לחושך, זמן נתן ליוסף כמה זמן יעשה באפילה בבית האסורים כיון שהגיע הקץ חלם פרעה חלום ע"כ. המדרש מגלה לנו סיבת חלום פרעה ... שעל ידי זה יצא פרעה מהבור. ע"ש עו"ד וכן בלב אליהו

² מדרש רבה בראשית פרשה צ פסקה ב ויאמר פרעה אל יוסף וגו' אתה תהיה על ביתי וגו' שלא יהא אדם נושקני חוץ ממך ועל פיך ישק כל עמי שלא יהא פרוקופי חוץ ממך רק הכסא

³ מדרש רבה בראשית פרשה צ פסקה ג
(ג) ויאמר פרעה אל יוסף ויסר פרעה וגו' א"ר שמעון בן גמליאל יוסף משלו נתנו לו פיו שלא נשק בעבירה ועל פיך ישק כל עמי גופו שלא נגע בעבירה וילבש אותו בגדי שש צוארו שלא הרכין לעבירה וישם רביד הזהב על צוארו וידו שלא משמשו בעבירה ויסר המלך את טבעתו מעל ידו ויתן אותה על יד יוסף רגליו שלא פסעו בעבירה ייתון וירכבו על קרוכין וירכב אותו במרכבת המשנה אשר לו מחשבה שלא חשבה בעבירה תבא ותקרא חכמה ויקראו לפניו אברך אב בחכמה ורך בשנים אבל נבוכדנצר טפסר טפש בחכמה ושר בשנים ויאמר פרעה אל יוסף אני פרעה ובלעדך לא ירים איש את ידו כלי ידים ואת רגלו כלי רגלים:

⁴ שם משמואל מקץ [שנת תרע"ה]: והנה כבר אמרנו מה חטא ה' ליוסף שעשה השתדלות ע"י שר המשקים הלא כך הוא מנהגו של עולם לעשות השתדלות ולהתפלל להש"ת שיצליח בהשתדלותו, ... מה שעשה השתדלות ע"י שר המשקים, זה ה' לא לפי מדת בטחונו, שלפי מדת בטחונו בהש"ת עד שלא רצה להודיע לאביו כנ"ל, לא ה' לו לעשות השתדלות מאומה. אף שלאדם אחר אין זה נחשב חטא וכך מנהגו של עולם, אבל עכ"פ איננו לפי מדתו, שלפי מדתו לא ה' צריך לעשות השתדלות מאומה. וכמו שהשיב יעקב"א ע"ה לרבקה בשעה שאמרה לו דבר הברכות (בראשית כ"ז) הן עשו אחי איש שעיר ואנכי איש חלק, ובמדרש עשו אחי איש שעיר גבר שדין כד"א ושעירים ירקדו שם ואנכי איש חלק כמ"ש כי חלק ה' עמו, והפירוש שאנכי איש חלק ואינני צריך לעשות השתדלות להשיג הברכות, כי אם ברצון הש"ת שאשיג הברכות בודאי אשיגן בלי השתדלות, ואם לא אשיגן בודאי כך טוב לפני כי באשר אני חלק ה' הש"ת בודאי יעשה הטוב לפני, ככה ה' לו ליוסף לחשוב, ...
וכן תירץ הנהיבות שלום מקץ מאמר אשרי הגבר אשר שם ד' מבטחו

⁵ שמעתי מהרב משה שפירא, שליט"א

⁶ מב יח: ויאמר אלהם יוסף ביום השלישי זאת עשו וחי את האלהים אני ירא

⁷ רב משה שפירא, שליט"א בשיחה פרטית

был настолько велик, что они были почти автономны, а это угрожало будущему еврейского народа². Только Иосеф мог объединить их в один народ. Только он мог собрать и соединить все силы³. Это был שלימות הדרך ארץ, который должен был предшествовать дарованию Торы. Иосеф собирает всю возможную святость, существующую в мире, דרך ארץ, который также שיך и к неевреям, включая все силы чувственности, отведенные миру. Он подчиняет, контролирует и направляет все это, придавая этим феноменальную силу Кляль Исраэль. Источник его силы – великая праведность и самоконтроль, который он использует теперь, властвуя над миром, царствуя над самой развитой цивилизацией – Египтом, подчиняя его, его чувственность и его силу. Потом придет Тора и Давид-а-мелех, который будет черпать свою силу в Торе⁴.

И братья, и Иосеф очень глубоко осознали, что еврейский народ – единое, неделимое целое – נפש תחת, хотя они не всегда были уверены, что другая сторона также понимает это. Вместе они были נפש תחת – их совокупность, их единение называется просто תחת.⁵ И разве это не урок на века – что разделяющие нас проблемы так часто не учитывают более фундаментальные ценности, такие, как мир и единство⁶? Но, увы, то, что люди должны жить в единстве и правде, так и остается для многих чисто абстрактным знанием!

Мы – תחת – существа, обладающие דמיון, существа, чья возможность установить связь с Б-гом зависит от этой способности (אדמה לעליון), и эта же способность низвергает нас прямо в пропасть. Нам нельзя ограничиваться тем, что лежит у нас «под носом», но мы должны осторожно относиться к своим видениям, потому что они могут быть совершенно ложными или, по меньшей мере, недостаточно глубокими. Видения – да. И при этом настойчивое следование своим видениям очень существенно. Однако мы должны проверять себя снова и снова. Таков человек, и такова его задача.

¹ יוסף הוא מדת יסוד שזה לפני מדת המלכות (היינו דוד המלך). והיינו שכל ההשפעות העליונות (ספירות) רק יכולים להגיע ארצה דרכו

² שפת אמת, מקץ [תרג"א] ד"ה בענין החלום: בשבטים כתוב לרעות את עצמן ודרשו חז"ל נקוד על את לרעות את עצמן שלא היו באחדות כראוי כי הם בחינת פרט. וכמו כן השפע הבא בימי המעשה כל יום לעצמו

³ שפת אמת [שנת תרל"ח]: ונקרא יוסף כי בהתאפסות והתקשרות כל הכחות להיות אחד נתוסף כח וחיות מן השורש

⁴ ר צדוק הכהן אור זרוע לצדיק (ב): וסיום ספר זה ממינת יוסף ויושם בארון במצרים. כי יוסף הוא ירא אלקים כמו שאמרו ז"ל (שמות רבה כ"ו, ג') יבוא מי שנאמר בו את האלקים אני ירא וכו' וכן תרגם אונקלוס על פסוק (בראשית נ', י"ט) התחת אלקים אני דחלא דה'. והוא שלימות הדרך ארץ כנ"ל ולכך זכה למלכות שהוא הגדרת העם בדרך ארץ כמו שאמרו (עבודה זרה ד'). אלמלא מוראה וכו'. ולפי שגדר עצמו מקודם בעריות לכך זכה להגדיר אחרים אחר כך. ולכך מלכות יוסף היה קודם מתן תורה. מה שאין כן יהודה זכה אחר מתן תורה כי מלכותו מצד התורה שנאמר (משלי ח', ט"ו) בי מלכים ימלוכו [וכמו שאמרו ז"ל (בראשית רבה ק', י"ב) במה שסיים משה רבינו ע"ה [באשריך] פתח דוד המלך ע"ה. ואמרו (שחר טוב א') דחמשה ספרי תהלים נגד חמשה חומשי תורה. ואמרו במלך דצריך להיות ספר תורה על זרועו (סנהדרין כ"ב)]. מה שאין כן מלכות יוסף מצד דרך ארץ הקודם לתורה. ולכך משיח בן יוסף הוא המנצח לאומות ואחר כך יבוא משיח בן דוד שינהרו עמים רבים אליו ובלא מלחמה ינצח כמו שנאמר בישיעה כ"ה. כי לדרך ארץ יש שייכות גם לאומות כנ"ל לכך הם טוענים כי להם הממשלה מה שאין כן מצד התורה. והשלמת הדרך ארץ הוא ביוסף שירד למצרים ששם היו פרוצים ביותר בעריות והוא גדר זהו שלימות הדרך ארץ:

⁵ ע"פ השל"ה בפרשתינו: כל ישראל הם נקראים נפש אחת וכולם בכלל נקראים "אדם", כמו שנאמר "אדם אתם" (יחזקאל לד), וכן כתוב: "כל הנפש הבאה ליעקוב" (בראשית מו) קראם נפש אחת.

⁶ כתב השפת אמת, ריש פרשת קרח שמחלוקת הוא המצב הטבעי של בן אדם.